

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเผยแผ่ศาสนาธรรมของโครงการพระธรรมจาริกที่มีประสิทธิผลได้ดำเนินการวิจัยเพื่อตอบคำถามที่ว่า บริบทโดยทั่วไปของโครงการพระธรรมจาริกเป็นอย่างไร การดำเนินงานการเผยแผ่ศาสนาธรรมที่ดำเนินการกับเยาวชนชุมชนบนพื้นที่สูงรูปแบบใดบ้าง ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ควบคู่กันไปซึ่งเป็นการผสมวิธี

สรุปผลการวิจัย

1. ศึกษาบริบทและรูปแบบการเผยแผ่ศาสนาธรรมของโครงการพระธรรมจาริกที่ดำเนินการ

ผลการศึกษาบริบทของโครงการพระธรรมจาริกพบว่า การเผยแผ่ศาสนาธรรมของโครงการพระธรรมจาริกนั้น มีปัจจัยความเกี่ยวข้อง 6 ด้านคือ ด้านสถานที่ตั้งของสำนักงานบริหารงานโครงการพระธรรมจาริก โครงสร้างการบริหารงาน นโยบาย บุคลากร และงบประมาณ โดยเฉพาะปัจจัยด้านบุคลากรกับการจัดสรรพื้นที่การปฏิบัติงานเผยแผ่ศาสนาธรรม พบว่า ควรศึกษาและจัดพระสงฆ์ให้เหมาะสมกับพื้นที่นั้นๆ อันเนื่องมาจากความหลากหลายทางวัฒนธรรมชนเผ่า และที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ปัจจัยด้านงบประมาณ ในการสนับสนุนกิจกรรมการเผยแผ่ศาสนาธรรม ที่จะต้องมีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับกิจกรรมและพื้นที่นั้นๆ ด้วยการเผยแผ่ศาสนาธรรมท่ามกลางความเป็นโลกโลกาภิวัตน์และความเจริญทางวัตถุ ทำให้การเผยแผ่ศาสนาธรรมเป็นไปด้วยความยากลำบากปัจจัยทางงบประมาณจึงเป็นส่วนขับเคลื่อนงานการเผยแผ่ในยุคสมัยปัจจุบันอย่างยิ่ง

ผลการศึกษาบริบทชุมชนบนพื้นที่สูงสถานที่ตั้งศูนย์อบรมศีลธรรมและส่งเสริมพระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง พบว่า ตั้งอยู่ในชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงกว่าร้อยละ 90 ซึ่งเป็นชุมชนชาวไทยภูเขาที่มีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิตอันเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่า โดยเฉพาะความเชื่อชาวไทยภูเขามีความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อดั้งเดิม และประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งในการสถานที่ตั้งศูนย์อบรมมีองค์ประกอบในการเลือกคือ ความเป็นศูนย์กลาง

ของอาศรมพระธรรมจาริกบวร การเดินทางสัญจรไปมาสะดวก การติดต่อสื่อสารมีความสะดวก และการให้สนับสนุนกิจกรรมการเผยแผ่และจำนวนประชากรภายในชุมชนนั้นๆ

ผลการศึกษาการดำเนินงานการเผยแผ่ศาสนาธรรมของโครงการพระธรรมจาริก พบว่า การเผยแผ่ศาสนาธรรมในการนำหลักธรรมสอนทางพระพุทธศาสนาออกไปเผยแผ่แก่ชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ กว่า 43 ปีตั้งแต่ พ.ศ.2508 จวบจนปัจจุบัน เป็นรูปแบบการส่งพระสงฆ์ออกไปตามชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ โดยผ่านกระบวนการของการปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การแสดงธรรมะโดยใช้เสียงตามสาย และการอบรมธรรมเคลื่อนที่ (ธรรมสัญจร)

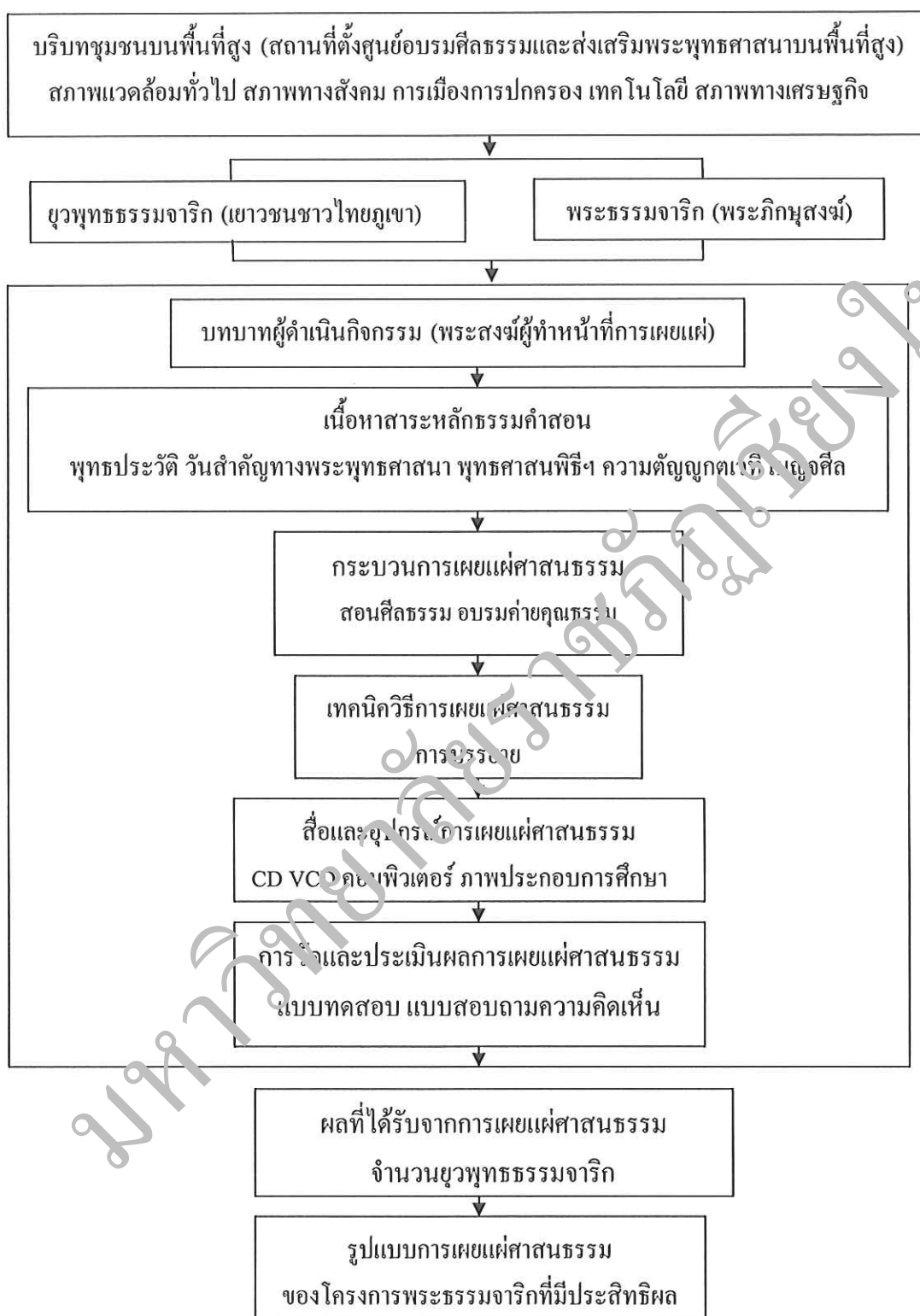
2. ผลการศึกษาความคาดหวังของพระธรรมจาริกและยุวพุทธธรรมจาริกต่อรูปแบบการเผยแผ่ศาสนาธรรมของโครงการพระธรรมจาริกที่มีประสิทธิผล

ผลจากการศึกษาและสังเคราะห์ความคาดหวังของพระธรรมจาริกและยุวพุทธธรรมจาริกต่อกระบวนการการเผยแผ่ศาสนาธรรมของโครงการพระธรรมจาริก ซึ่งกระบวนการเผยแผ่ตามความคาดหวัง 5 อันดับที่มีความคาดหวังมาก คือ 1) สอนศีลธรรมในโรงเรียน 2) อบรมถ่ายทอดธรรมแก่เยาวชน 3) สอนธรรมะโดยใช้เสียงตามสาย 4) อบรมธรรมเคลื่อนที่ (ธรรมสัญจร) 5) การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จากสังเคราะห์ความคาดหวังผู้วิจัยได้เลือกกระบวนการสอนศีลธรรมในโรงเรียนมาพัฒนาเป็นรูปแบบ และพระธรรมจาริกและยุวพุทธธรรมจาริกมีความคาดหวังต่อรูปแบบการเผยแผ่ศาสนาธรรมที่จะมีประสิทธิผลนั้นจำเป็นมีองค์ประกอบในการเผยแผ่ศาสนาธรรมคือ 1) เนื้อหาสาระหลักธรรมคำสอน 2) กระบวนการเผยแผ่ 3) เทคนิควิธีการเผยแผ่ 4) สื่อและอุปกรณ์การเผยแผ่ 5) บทบาทผู้ดำเนินการกิจกรรมการเผยแผ่ 6) การวัดและประเมินผลการเผยแผ่ และ 7) การวัดและประเมินผลการเผยแผ่

2.1 รูปแบบการเผยแผ่ศาสนาธรรมของโครงการพระธรรมจาริกที่มีประสิทธิผล

จากการศึกษาและพัฒนาารูปแบบการเผยแผ่ศาสนาธรรมของโครงการพระธรรมจาริก สามารถสรุปผลแสดงได้ดังภาพที่ 5.1

แผนภูมิแสดงรูปแบบการเผยแพร่ศาสนธรรมของโครงการพระธรรมจาริกที่มีประสิทธิผล

จากภาพดังกล่าวรูปแบบการเผยแพร่ศาสนธรรมของโครงการพระธรรมจาริกที่มีประสิทธิผลประกอบด้วย บริบทของชุมชนบนพื้นที่สูงซึ่งในการจะดำเนินการเผยแพร่ศาสนธรรมนั้นคำนึงถึงบริบทของชุมชนนั้นๆ ด้วยวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน ความต้องการก็ย่อมแตกต่างกัน พระธรรมจาริกผู้ทำหน้าที่การเผยแพร่ศาสนธรรมจำเป็นต้องมีความรู้ความชำนาญ และต้องศึกษาถึงบริบทของชุมชนเพื่อทราบความต้องการของชุมชน และยุวพุทธธรรมจาริก ซึ่งเป็นเยาวชนชาวไทยภูเขาซึ่งมีความแตกต่างกันทางชาติพันธุ์ และการรับรู้ ดังนั้นการพัฒนา รูปแบบเผยแพร่ศาสนธรรมของโครงการพระธรรมจาริกจำเป็นต้องคำนึงถึงบริบทชุมชนบนพื้นที่สูง พระธรรมจาริก และยุวพุทธธรรมจาริก จึงนำมาสู่การกำหนดเนื้อหาสาระหลักธรรมคำสอนเพื่อให้ตรงกับความต้องการและเนื้อหาสาระหลักธรรมคำสอนการเผยแพร่ศาสนธรรมในเบื้องต้นนั้นได้แก่ พุทธประวัติ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา พุทธศาสนพิธีมารยาทชาวพุทธกับการปฏิบัติตัวต่อพระสงฆ์ ความกตัญญูกตเวที และเบญจศีล กระบวนการเผยแพร่โดยการสอนศีลธรรมและค่ายคุณธรรมในสถานศึกษา เทคนิควิธีการเผยแพร่ประกอบด้วย การบรรยาย สื่อและอุปกรณ์ประกอบการบรรยายประกอบด้วย CD VCD คอมพิวเตอร์ ภาพประกอบการศึกษาการวัดและประเมินผล และผลสัมฤทธิ์ที่ได้รับจากการเผยแพร่เนื้อหาสาระหลักธรรมคำสอนของยุวพุทธธรรมจาริกซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นรูปแบบการเผยแพร่ศาสนธรรมแก่เยาวชนชุมชนบนพื้นที่สูงได้อย่างสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย

จากที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่ารูปแบบการเผยแพร่ศาสนธรรมของโครงการพระธรรมจาริกที่มีประสิทธิผลประกอบด้วย บริบทชุมชนบนพื้นที่สูงพระธรรมจาริก ยุวพุทธธรรมจาริกบทบาทผู้ดำเนินกิจกรรมการเผยแพร่ศาสนธรรม เนื้อหาสาระหลักธรรมคำสอน กระบวนการเผยแพร่ศาสนธรรม เทคนิควิธีการเผยแพร่ศาสนธรรม สื่อและอุปกรณ์การเผยแพร่ศาสนธรรม การวัดและประเมินผล การเผยแพร่ศาสนธรรม ผลที่ได้รับจากการเผยแพร่ศาสนธรรม และรูปแบบการเผยแพร่ ศาสนธรรม ของโครงการพระธรรมจาริกที่มีประสิทธิผล

2.2 ผลการทดลองใช้รูปแบบการเผยแพร่ศาสนธรรมของโครงการพระธรรมจาริกที่มีประสิทธิผล

ผลการทดลองใช้รูปแบบการเผยแพร่ศาสนธรรมของโครงการพระธรรมจาริกที่มีประสิทธิผล ในครั้งนี้ซึ่งได้นำหลักธรรมจำนวน 5 เรื่องทดลองเผยแพร่ใช้ร่วมกับรูปแบบเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์และประสิทธิผลของรูปแบบการเผยแพร่ศาสนธรรม ซึ่งผลสัมฤทธิ์ของการนำหลักธรรมจำนวน 5 เรื่องทดลองเผยแพร่ใช้ร่วมกับรูปแบบการเผยแพร่ศาสนธรรมที่พัฒนาขึ้นดังนี้

1) การเผยแพร่ศาสนธรรมเรื่องพุทธประวัติ ผลการศึกษาพบว่า ยูวพุทธธรรมจาริกมีคะแนนผลการเรียนรู้เรื่องพุทธประวัติหลังการเรียนมีค่าเฉลี่ยคะแนนสูงกว่าค่าคะแนนเฉลี่ยก่อนการเรียน ($\bar{X} = 14.10$, S.D. = 2.05) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

2) การเผยแพร่ศาสนธรรมเรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า ยูวพุทธธรรมจาริกมีคะแนนผลการเรียนรู้เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาหลังการเรียนมีค่าเฉลี่ยคะแนนสูงกว่า ค่าคะแนนเฉลี่ยก่อนการเรียน ($\bar{X} = 12.90$, S.D.=2.25) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

3) การเผยแพร่ศาสนธรรมเรื่องพุทธศาสนพิธีมารยาทชาวพุทธกับการปฏิบัติตัวต่อพระสงฆ์ ผลการศึกษาพบว่า ยูวพุทธธรรมจาริกมีคะแนนผลการเรียนรู้เรื่องพุทธศาสนพิธีมารยาทชาวพุทธกับการปฏิบัติตัวต่อพระสงฆ์หลังการเรียนมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงกว่า ค่าคะแนนเฉลี่ยก่อนการเรียน ($\bar{X} = 13.90$, S.D. = 3.48) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

4) การเผยแพร่ศาสนธรรมเรื่องความกตัญญูกตเวที ผลการศึกษาพบว่า ยูวพุทธธรรมจาริกมีคะแนนผลการเรียนรู้เรื่องความกตัญญูกตเวทีหลังการเรียนมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าค่าคะแนนเฉลี่ยก่อนการเรียน ($\bar{X} = 15.77$, S.D. = 1.99) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

5) การเผยแพร่ศาสนธรรมเรื่องเบญจศีล ผลการศึกษาพบว่า ยูวพุทธธรรมจาริก มีคะแนนผลการเรียนรู้เรื่องเบญจศีล (ศีล 5) หลังการเรียนมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงกว่า ค่าคะแนนเฉลี่ยก่อนการเรียน ($\bar{X} = 14.47$, S.D. = 2.58) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากที่กล่าวมาแล้วสามารถสรุปได้ว่ารูปแบบการเผยแพร่ศาสนธรรมและแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์สามารถใช้ร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งนี้การนำไปใช้ให้เกิดผลสัมฤทธิ์นั้นขึ้นอยู่กับบริบทและสถานการณ์นั้นๆ

2.3 การศึกษาความคิดเห็นของยูวพุทธธรรมจาริกต่อรูปแบบการเผยแพร่ศาสนธรรมของโครงการพระธรรมจาริกที่มีประสิทธิผลที่พัฒนาขึ้นมา

ผล การศึกษาและประเมินจากความคิดเห็นยูวพุทธธรรมจาริกต่อรูปแบบการเผยแพร่ศาสนธรรมของโครงการพระธรรมจาริกที่มีประสิทธิผล ในภาพรวมยูวพุทธธรรมจาริกมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากดังแสดงเป็นด้านๆ ดังนี้ 1) ด้านเนื้อหาสาระหลักธรรมคำสอนมีความเห็นในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.72) 2) ด้านกระบวนการและเทคนิควิธีการเผยแพร่มีความเห็นในระดับมาก ($\bar{X} = 4.20$, S.D. = 0.80) 3) ด้านบทบาทผู้ดำเนินกิจกรรมการเผยแพร่มีความเห็นในระดับมาก ($\bar{X} = 4.26$, S.D.= 0.67) 4) ด้านสื่อและอุปกรณ์การเผยแพร่มีความเห็นในระดับมาก ($\bar{X} = 4.25$, S.D.=0.72) 5) ด้านการวัดและประเมินผลการเผยแพร่มีความเห็นในระดับมาก ($\bar{X} = 4.27$,

S.D. = 0.72) 6) ด้านความพึงพอใจต่อรูปแบบการเผยแผ่ศาสนาที่มีความเห็นในระดับมาก ($\bar{X} = 4.28$, S.D. = 0.65)

จากการนำรูปแบบการเผยแผ่ศาสนาธรรมไปทดลองใช้และจากการศึกษาความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อรูปแบบการเผยแผ่ศาสนาธรรมของโครงการพระธรรมจาริกที่มีประสิทธิผลสามารถสรุปได้ว่ารูปแบบการเผยแผ่ศาสนาธรรมและแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์สามารถนำไปใช้เผยแผ่ต่อเยาวชนชาวไทยภูเขาอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งจากการศึกษาความคิดเห็นดังกล่าว พุทธศาสนิกชนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการเผยแผ่ศาสนาธรรมในระดับมาก

อภิปรายผล

การศึกษาริบทและรูปแบบการเผยแผ่ศาสนาธรรมของโครงการพระธรรมจาริกที่ดำเนินการ ผลจากการศึกษาวิจัยที่พบว่า การดำเนินงานการเผยแผ่ศาสนาธรรมของโครงการพระธรรมจาริกมีปัจจัยความเกี่ยวข้องสนับสนุนส่งเสริมการขับเคลื่อนงานการเผยแผ่ศาสนาธรรมของสำนักงานบริหารงาน โครงสร้างการบริหารงาน นโยบาย บุคลากร และงบประมาณ และสิ่งที่กล่าวมาแล้วทั้ง 5 ประการนั้นเป็นปัจจัยเกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงานการเผยแผ่ศาสนาธรรมในยุคสมัยปัจจุบัน ซึ่งโครงการพระธรรมจาริกได้ดำเนินการไว้อย่างชัดเจน เพียงแต่ขาดการนำไปใช้อย่างแท้จริง ทั้งนี้หากขาดประการใดประการหนึ่งแล้วย่อมส่งผลในการเผยแผ่ศาสนาธรรมของโครงการพระธรรมจาริกซึ่งสอดคล้องกับ สำนักรงานเลขาธิการสภาการศึกษา(2548:ง) ได้ศึกษารูปแบบและยุทธศาสตร์การดำเนินงานของวัดที่จัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาได้ค้นพบว่า วัดมีกระบวนการชัดเจนในการบริหารงานบุคคล และการพัฒนามูลาการเพื่อการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม สำหรับกระบวนการในการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดและพระสงฆ์ที่เหมาะสมประกอบด้วย กระบวนการพัฒนามูลาการ คือให้พระสงฆ์เป็นผู้ทรงความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม และมีคุณสมบัติของนักเผยแผ่ นักพัฒนาชุมชนและนักสังคมสงเคราะห์ กระบวนการบริหารการจัดการแบบชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วม ในการกำหนดความต้องการ นโยบาย และวิธีการในการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมตลอดจนมีส่วนร่วมในการระดมทุนระดมทรัพยากร และการบริหารงบประมาณในรูปกองทุน และมูลนิธิ ที่ส่งผลให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนและท้องถิ่นอย่างแท้จริง

จากการศึกษาริบทชุมชนบนพื้นที่สูงสถานที่ตั้งของศูนย์อบรมศีลธรรมและส่งเสริมพระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง พบว่า ตั้งอยู่ในชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงกว่าร้อยละ 90 ซึ่งเป็นชุมชนชาวไทยภูเขาที่มีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิตอันเป็นเอกลักษณ์ของตน

เผ่าโดยเฉพาะความเชื่อชาวไทยภูเขามีความเชื่อเรื่องผีอันเป็นความเชื่อดั้งเดิม ดังนั้นการเผยแผ่ศาสนาธรรมของพระธรรมจาริกในชุมชนของชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ นั้นควรคำนึงถึงความแตกต่างทางด้านความเชื่อ วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม และชาติพันธุ์ของชาวไทยภูเขา เพื่อให้การเผยแผ่ศาสนาธรรมนั้นมีความสอดคล้องกับความต้องการของชาวไทยภูเขา ซึ่งหากมีความสอดคล้องกับความเชื่อ วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม การที่จะรับรู้และการนำเอาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันย่อมง่ายขึ้น

และในการเลือกสถานที่ตั้งศูนย์อบรมศีลธรรมและส่งเสริมพระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง ของพระธรรมจาริกนั้นได้ต้องคำนึงปัจจัยหลายด้าน คือความสะดวกการติดต่อสื่อสาร ความเป็นศูนย์กลางของอาศรมพระธรรมจาริกบวร อันจะนำไปสู่การเผยแผ่ศาสนาธรรมที่ประสบผลสำเร็จ และกระบวนการเผยแผ่ศาสนาธรรมที่ผ่านมานั้นได้มีกระบวนการเผยแผ่ศาสนาธรรมมีการดำเนินการมากคือ การปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การแสดงธรรมะโดยใช้เสียงตามสายและการอบรมธรรมเคลื่อนที่ (ธรรมสัญจร) ดังนั้นการเผยแผ่ศาสนาธรรมของโครงการพระธรรมจาริกในการเลือกสถานที่ตั้งศูนย์อบรมศีลธรรมและส่งเสริมพระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง การกำหนดรูปแบบและกระบวนการเผยแผ่ศาสนาธรรมให้ประสบผลสำเร็จนั้นยังจำเป็นต้องคำนึงถึงบริบทของชุมชนบนพื้นที่สูง เช่น ชาติพันธุ์ของชาวไทยภูเขา การเดินทางไปมา เพื่อเป็นปัจจัยในการสนับสนุนให้การเผยแผ่ศาสนาธรรมบรรลุผล

การพัฒนารูปแบบการเผยแผ่ศาสนาธรรมของโครงการพระธรรมจาริกที่มีประสิทธิผล ผลจากการศึกษาวิจัยนี้ได้รู้รูปแบบการเผยแผ่ศาสนาธรรม คือการสอนศีลธรรมแก่เยาวชนชาวไทยภูเขา (ยุวพุทธธรรมจาริก) โดยคำนึงบริบทของชุมชนบนพื้นที่สูง พระธรรมจาริกผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ศาสนาธรรมต่อยุวพุทธธรรมจาริกและชาวไทยภูเขา โดยการใช้สื่อเทคโนโลยี และสื่อรูปภาพประกอบการบรรยายซึ่งมีความสอดคล้องกับวัชรกุล ลำเกาพล (2537: 36) ได้กล่าวว่า การเรียนการสอนนั้นสิ่งสำคัญนอกจากหลักการหรือวิธีการสอนแล้วสิ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือสื่อหรืออุปกรณ์ที่จะใช้ประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ดังนั้นรูปแบบที่พัฒนาขึ้นมาจึงเป็นรูปแบบการเผยแผ่ที่เข้าหาเยาวชนและใช้สื่อประกอบการเผยแผ่ศาสนาธรรม ซึ่งมีขั้นตอนการเผยแผ่ 3 ขั้นตอนคือ ขั้นนำเข้าสู่หัวข้อเนื้อหาสาระหลักธรรมคำสอน ขั้นสอนหรือนำเข้าสู่การบรรยายเนื้อหาสาระหลักธรรมคำสอน และขั้นสรุปเนื้อหาสาระหลักธรรมคำสอนที่ได้บรรยายผ่านพ้นไป และรูปแบบการเผยแผ่ศาสนาธรรมมีองค์ประกอบดังนี้ 1) เนื้อหาสาระหลักธรรมคำสอน 2) กระบวนการเผยแผ่ 3) เทคนิควิธีการเผยแผ่ 4) สื่อและอุปกรณ์การเผยแผ่ 5) บทบาทผู้ดำเนินการกิจกรรมการเผยแผ่ 6) การวัดและประเมินผล การเผยแผ่ และ 7) การวัดและประเมินผลผลการเผยแผ่ ซึ่งการกำหนดองค์ประกอบรูปแบบการเผยแผ่

นั้นมีความสอดคล้องกับลิขิต กาญจนภรณ์ (2548:117) ได้กล่าวว่า การสอนให้เกิดการเรียนรู้เป็นทักษะที่จะต้องมีการบวการ มีการเตรียมเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้และการสอน การบวการสอนที่ดีทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาการสอนจึงต้องมีการทำแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งแผนการจัดการเรียนรู้ที่ดีต้องผ่านการหาประสิทธิภาพเพื่อเป็นแนวในการจัดการสอน จะเห็นได้ว่าการจัดเตรียมกระบวนการ สื่อและอุปกรณ์ ก่อนการเรียนการสอนและการเผยแพร่ศาสนธรรมนั้นยังมีความจำเป็น และเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ทำหน้าที่ในการสอนและการเผยแพร่ศาสนธรรมหลักธรรมคำสอน

ผลจากการทดลองใช้รูปแบบการเผยแพร่ศาสนธรรมของโครงการพระธรรมจาริกที่มีประสิทธิภาพ ผลจากการศึกษาวิจัยดังกล่าว ยวพุทธธรรมจาริกมีคะแนนผลการเรียนหลังการทดลองใช้รูปแบบมีคะแนนผลการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งว่ามีประสิทธิภาพอยู่ในเกณฑ์ดี ซึ่งมีความสอดคล้องกับพระมหาสมคิด อุททะวัน (2549: 26) ได้ศึกษาการพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเรื่องศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนา วิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า เรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนก่อนเรียน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนและเมื่อการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการเรียนบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนร้อยละ 30 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และผลในการศึกษาประเมินความคิดเห็นของยวพุทธธรรมจาริกที่มีต่อรูปแบบการเผยแพร่ศาสนธรรมของโครงการพระธรรมจาริกที่มีประสิทธิภาพที่พัฒนาขึ้นมาอยู่ในระดับดีมาก เห็นเนื้อหาสาระหลักธรรมคำสอนและด้านกระบวนการและเทคนิควิธีการ ซึ่งสอดคล้องกับ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ(2535 :10) กล่าวว่าแผนการจัดการเรียนรู้ คือ แผนการหรือโครงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดทำอย่างเป็นระบบ เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ครูพัฒนาการจัดการเรียนการสอนไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้และตรงกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและจุดหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ บทบาทผู้ดำเนินการกิจกรรมสอดคล้องกับแนวคิดของลิขิต กาญจนภรณ์ (2548:117) ที่กล่าวว่า การสอนให้เกิดการเรียนรู้เป็นทักษะ จะต้องมีการบวการ มีการเตรียมเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้และการสอน การบวการสอนที่ดีทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาการสอนจึงต้องมีการทำแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งแผนการจัดการเรียนรู้ที่ดีต้องผ่านการหาประสิทธิภาพเพื่อเป็นแนวในการจัดการสอน ด้านสื่อและอุปกรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับวัชรกุล สำเภาพล (2537:36) ได้กล่าวไว้ว่าในการเรียนการสอนนั้นสิ่งสำคัญนอกจากหลักการหรือวิธีการสอนแล้ว สิ่งที่สำคัญไม่ได้ก็คือสื่อหรืออุปกรณ์ที่จะใช้ประกอบการเรียนการสอนเพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ด้านการวัดและประเมินผล ด้านความพึงพอใจต่อรูปแบบ การนำเทคโนโลยีมาประกอบใช้

กับรูปแบบการเผยแพร่ในครั้งนี้ผู้พุทธธรรมจาริกมีความพึงพอใจในระดับมาก ซึ่งมีความสอดคล้องกับชาติรี ต่างสมอง (2547:146-156) ศึกษาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่องมรณธรรม 4 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 พบว่าการสอนหลักธรรมโดยใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนนั้นต้องอาศัยการนำเสนอด้วยสื่อประเภทที่มองเห็น จำต้องได้ชัดเจน โดยเฉพาะการทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่า ได้ร่วมทำกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องนั้นๆด้วยตนเองสื่อที่นำเสนออาจมีได้ทั้งภาพประกอบทั้งที่เป็นภาพนิ่งภาพเคลื่อนไหว ภาพการ์ตูน หรือแม้กระทั่งการแทรกเสียงในบทเรียนเพื่อจะเป็นตัวกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนรู้สึกสนุกและสนใจที่จะเรียน

ดังนั้นจากที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า การเผยแพร่ศาสนธรรมของพระธรรมจาริกและพระสงฆ์ต่อชาวไทยภูเขานั้นสิ่งที่มีความจำเป็นในการดำเนินการเผยแพร่ศาสนธรรมจรรจัดไปถึงบริบทของชุมชนบนพื้นที่สูง กลุ่มชาติพันธุ์ของชาวไทยภูเขา พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ในการเผยแพร่และรูปแบบกระบวนการเผยแพร่ อันประกอบด้วย เนื้อหาสาระหลักธรรมจำสอน กระบวนการเผยแพร่ เทคนิควิธีการเผยแพร่ บทบาทของผู้ดำเนินการกิจกรรมการเผยแพร่ สื่อและอุปกรณ์เผยแพร่ และการวัดและประเมินผลการเผยแพร่ ซึ่งต้องดำเนินการไปพร้อมๆ กันเพื่อให้ได้ ประสิทธิภาพและบรรลุผล

ข้อเสนอแนะ

1. พระสงฆ์ที่จะออกเผยแผ่ศาสนธรรมต้องมีความรู้ความสามารถ มีความพร้อมที่จะเผยแผ่ศาสนธรรมอย่างแท้จริง และต่างก็มาให้ความสนใจในบริบทสถานที่ในการเผยแผ่ศาสนธรรมของชุมชนนั้นๆ และความแตกต่างของกลุ่มบุคคลที่จะดำเนินการเผยแผ่ศาสนธรรมกลุ่มนั้นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับชาติพันธุ์ของชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ

2. การนำสื่อและอุปกรณ์เทคโนโลยีมาประกอบใช้ในการเผยแผ่ศาสนธรรม และการมีแผนกิจกรรมที่สอดคล้องกับแผนกิจกรรมของสถานศึกษา และมีรูปแบบการเผยแพร่ที่ชัดเจนของพระสงฆ์หรือพระธรรมจาริกเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำเด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเจตคติของประชาชนชาวไทยภูเขาที่มีต่อบทบาทของพระธรรมจาริกเพื่อให้ทราบข้อมูลที่ชัดเจนยิ่งขึ้น
2. ควรมีการศึกษาวิจัยรูปแบบการเผยแผ่ศาสนาธรรมที่เหมาะสมในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขาและมีความเหมาะสมกับทั้งกลุ่มของผู้ใหญ่และกลุ่มเด็กเยาวชน
3. ควรมีการศึกษาวิจัยประเมินผลการดำเนินการเผยแผ่ศาสนาธรรมของพระธรรมจาริกเพื่อให้ทราบถึงการดำเนินงานปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่ศาสนาธรรม